

TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

HENKILÖTIETOLAIN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

Päivitetty 27.07.2010

www.tietosuoja.fi

HENKILÖTIETOLAIN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ

Yleistä

Henkilötietolain valvontajärjestelmä perustuu osaltaan siihen, että rekisteröidyillä on oikeus saada tietoja itseään koskevien tietojen käsittelystä. Lain tavoitteiden mukainen henkilöiden yksityisyyden suojaaminen ja oikeusturvan takaaminen edellyttävät kuitenkin lisäksi, että rekisterinpitäjän lainvastaiseen menettelyyn voidaan tarvittaessa puuttua. Henkilö (rekisteröity) voi asiansa selvittämiseksi itse ottaa yhteyden asianomaiseen rekisterinpitäjään. Tarvittaessa hän voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun tutkittavaksi. Riippumatta tietosuojavaltuutetun toimenpiteistä rekisteröity voi myös aina saattaa henkilötietolain mukaan rangaistaviksi säädetyt menettelyt poliisin tutkittavaksi ja ilmoittaa ne syytteeseenpanoa varten.

Henkilötietolain säännösten vastaisesta menettelystä voi olla seuraamuksena rikosoikeudellinen rangaistus. Lainvastainen menettely voi myös muodostaa perusteen korvausvastuun syntymiselle. Henkilötietolain rangaistussäännökset yhdessä vahingonkorvaussäännösten kanssa pyrkivät osaltaan edistämään henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta ja täten jo ennakolta estämään yksityisyyden suojaan kohdistuvat loukkaukset.

Rekisterinpitäjä voi työnantajana määrätä palveluksessaan oleville kurinpidollisen seuraamuksen säännösten ja antamiensa määräysten ja ohjeiden vastaisista menettelyistä. Silloin kun säännöksiä tai annettuja määräyksiä tai ohjeita ei noudateta, työnantajan asiana on rekisterinpidon vastuuseen liittyen huolehtia siitä, että todettuihin laiminlyönteihin puututaan asianmukaisesti.

Valvontaviranomaisten toimenpiteet

Tietosuojavaltuutettu antaa henkilötietojen käsittelyä koskevaa ennakollista ohjausta ja neuvontaa sekä toimii valvontaviranomaisena, joka voi puuttua lainvastaiseksi havaitsemaansa tietojen-käsittelyyn toimivaltuuksiensa puitteissa. Valtuutettu voi rekisteröityjen sille tekemien toimenpide-pyyntöjen perusteella sekä omasta aloitteestaan ryhtyä selvittämään henkilötietojen käsittelyssä ilmenneitä mahdollisia epäkohtia ja laittomuuksia. Tietosuojavaltuutettu antaa pyynnöstä myös rekisterinpitäjille ohjausta ja neuvontaa. Tietosuojavaltuutettu voi myös tehdä tarkastuksia rekisterinpitäjien luona.

Tietosuojavaltuutetun ensisijaisena tehtävänä onkin ennakollisilla toimenpiteillä vaikuttaa rekisterinpidon lainmukaisuuteen. Henkilötietolain 40 §:n mukaan tietosuojavaltuutetun on edistettävä hyvää tietojenkäsittelytapaa ja ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, että lainvastaista menettelyä ei jatketa tai uusita. Tarvittaessa tietosuojavaltuutetun on saatettava asia tietosuojalautakunnan päätettäväksi taikka ilmoitettava se syytteeseenpanoa varten. Virallisen syyttäjän on ennen henkilötietolain vastaista menettelyä koskevan syytteen nostamista kuultava tietosuojavaltuutettua. Tuomioistuimen on tällaista asiaa käsiteltäessä varattava tietosuoja-valtuutetulle tilaisuus tulla kuulluksi.

Rekisteröityjen tarkastusoikeuden ja virheen korjaamisen epäämistä koskevissa asioissa tietosuojavaltuutettu voi kuitenkin antaa rekisterinpitäjälle määräyksen ja tarvittaessa tehostaa määräystään asettamalla uhkasakon.

Tietosuojalautakunta voi tietosuojavaltuutetun hakemuksesta

- kieltää henkilötietolain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten vastaisen henkilötietojen käsittelyn;
- velvoittaa muissa kuin tarkastusoikeutta ja tiedon korjaamista koskevissa asioissa asianomaisen määräajassa oikaisemaan sen, mitä on oikeudettomasti tehty tai laiminlyöty;
- määrätä rekisteritoiminnan lopetettavaksi, jos lainvastaiset toimet tai laiminlyönnit huomattavasti vaarantavat rekisteröidyn yksityisyyden suoja tai hänen etujaan tai oikeuksiaan, jollei rekisteristä ole laissa säädetty;
- peruuttaa myöntämänsä luvan silloin, kun edellytyksiä luvan myöntämiselle ei enää ole tai kun rekisterinpitäjä toimii luvan tai siihen liitettyjen määräysten vastaisesti.

Tietosuojalautakunnan päätöksessä voidaan määrätä, että päätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei valitusviranomaisen toisin määrää. Tietosuojalautakunta voi tarvittaessa asettaa tietosuojavaltuutetun hakemuksesta tekemänsä päätöksen tehosteeksi uhkasakon.

Tietosuojavaltuutetun tarkastusoikeutta tai tiedon korjaamista koskevassa asiassa samoin kuin tietosuojalautakunnan tietosuojavaltuutetun hakemuksesta tekemään päätökseen voi hakea muutosta valittamalla siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä sijaitsee sen henkilön kotikunta tai sen yhteisön kotipaikka, johon päätös pääosin liittyy.

Tietosuojavaltuutetulla ja tietosuojalautakunnalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tiedot käsiteltävistä henkilötiedoista sekä kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden valvonnassa. Ne voivat tarvittaessa tehostaa tietojenantovelvollisuutta uhkasakolla.

Rikosoikeudelliset seuraamukset

Henkilötietolain 48 § 1 momentti sisältää viittaussäännöksen rikoslain 38 ja 40 luvun säännöksiin, joissa säädetään rangaistus henkilörekisteririkoksesta, henkilörekisteriin sisältyvästä tietomurrosta ja henkilötietolain 33 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta.

Henkilötietolain 33 §:n vaitiolovelvollisuussäännöstä sovelletaan jokaiseen, joka käsittelee henkilötietoja. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Rikoslain 38 luvun 1 §:ssä säädettyyn salassapitorikokseen syyllistynyt henkilö voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi ja 2 §:ssä säädettyyn salassapitorikkomukseen syyllistynyt voi saada sakkorangaistuksen. Rikoslain 40 luvun 5 §:ssä säädetystä virkasalaisuuden rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ja

tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tietomurtoon syyllistyy henkilö, joka käyttämällä hänelle kuulumatonta käyttäjätunnusta tai turvajärjestelyn muuten murtamalla oikeudettomasti tunkeutuu tietojärjestelmään, jossa sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla käsitellään, varastoidaan tai siirretään tietoja. Oikeudeton tunkeutuminen voi kohdistua myös tällaisen järjestelmän erikseen suojattuun osaan. Tietomurtoon syyllistyy myös henkilö, joka tietojärjestelmään tai sen osaan tunkeutumatta teknisen erikoislaitteen avulla oikeudettomasti ottaa selon tietojärjestelmässä olevasta tiedosta. Jo tietomurron yritys on rangaistava. Tietomurtoa koskeva säännös on toissijainen ja se syrjäytyy, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi tai yhtä ankara rangaistus.

Henkilötietolain 48 §:n 2 momentissa säädetään henkilörekisteririkkomuksesta, joka on luonteeltaan henkilörekisteririkosta lievempi teko. Samoin kuin henkilörekisteririkos myös henkilörekisteririkkomus on rangaistava tahallisena tai törkeästi tuottamuksesta tehtynä. Rangaistusseuraamuksena henkilörekisteririkkomuksesta on sakkoa, paitsi jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus.

Rikoksella saatu hyöty on konfiskaatiota koskevien rikoslain 2 luvun 16 §:n yleisten säännösten mukaan tuomittava menetetyksi. Konfiskaatiolla tarkoitetaan rikokseen perustuvaa omaisuuden korvauksetonta menettämistä valtiolle. Hyöty voidaan tuomita menetetyksi myös siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut. Menettämiskaatus voidaan kohdistaa myös oikeushenkilöön. Myös rikoksentekoväline voidaan yleissäännöksen mukaan julistaa menetetyksi.

Konfiskaatiosta on rikoslain 2 lukuun sisältyvien yleisten säännösten lisäksi erityissäännöksiä lukuisissa eri laeissa.

Tämän esitteen liitteenä on taulukko henkilötietolain vastaisista rangaistavaksi säädettyistä menettelyistä ja niiden seuraamuksista. (Liite 1: taulukko)

Vahingonkorvausvastuu

Rekisterinpitäjä on henkilötietolain 47 §:n mukaan velvollinen korvaamaan sen taloudellisen ja muun vahingon, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle henkilötietolain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä. Vastuu kattaa myös henkilölle laittomasta käsittelystä aiheutuneen kärsimyksen.

Vahingonkorvausvelvollisuus voi seurata millaisesta henkilötietojen lainvastaisesta käsittelystä tahansa. Korvausvelvollisuus ei edellytä laiminlyöntiä rekisterinpitäjän puolelta. Vahingonkorvausvastuu rakentuu näin ollen rekisterinpitäjän tuottamuksesta riippumattoman ns. ankaran vastuun periaatteelle.

Vahingonkorvausta saadakseen henkilön on näytettävä toteen, että hänelle on syntynyt vahinkoa lainvastaisesta menettelystä. Vahingonkorvauskannetta ajetaan käräjäoikeudessa.

Kurinpidolliset seuraamukset

Rekisterinpitäjän ja sen asianomaisten vastuuhenkilöiden asiana on huolehtia siitä, että rekisteritoiminnot ja niitä toteuttavat atk-järjestelmät vastaavat lainsäädäntöä ja että toimintaa toteuttaville työntekijöille on annettu asianmukaiset määräykset, ohjeet ja koulutusta asiasta.

Jokainen henkilötietojen käsittelytehtäviin osallistuva on tehtäviensä mukaisesti velvollinen huolehtimaan tietosuojavaatimusten asianmukaisesta noudattamisesta ottaen huomioon asiaa koskevat säännökset ja ohjeet.

Arvioitaessa sitä, ketkä ovat syyllistyneet mahdollisiin säännösten ja määräysten vastaisiin menettelyihin, merkitystä on aina myös sillä, millä tavoin johto on huolehtinut em. velvoitteista.

Ohjeiden noudattamisen kannalta on tärkeää, että rekisterinpitäjä puuttuu asian vaatimalla tavalla viipymättä säännösten ja määräysten sekä ohjeiden vastaiseen menettelyyn.

SANKTIOJÄRJESTELMÄ

Henkilötietolain (523/1999) säännös, jonka rikkominen säädetty rangaistavaksi	Tekotapa	Rangaistussäännös ja rikosnimike	Syyksiluettavuuden aste	Rangaistusasteikko
6 § käsittelyn suunnittelu	Laiminlyö noudattaa, mitä henkilötietojen käsittelyn tarkoitusten määrittelystä säädetään	Hetil 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
7 § käyttötarkoitussidonnaisuus	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain käyttötarkoitussidonnaisuutta koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
8 § käsittelyn yleiset edellytykset	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain käsittelyn yleisiä edellytyksiä koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
9 § tietojen tarpeellisuus ja virheettömyys	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain henkilötietojen tarpeellisuutta tai virheettömyyttä koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta

10 § rekisteriseloste	Laiminlyö noudattaa, mitä rekisteriselosteen laatimisesta säädetään	HetiL 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
11-12 § arkaluonteiset tiedot	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain arkaluonteisia tietoja koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
13 § henkilötunnus	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain henkilötunnusta koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
14-21 § käsittely erityisiä tarkoituksia varten	Käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain henkilötietojen käsittelyä erityisiä tarkoituksia varten koskevia säännöksiä	RL 38:9 1 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
22-23 § ulkomaille siirto	Siirtää henkilötietoja Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolisiin valtioihin henkilötietolain 5 luvun vastaisesti	RL 38:9 3 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
24-25 § informointi	Laiminlyö noudattaa, mitä informoimisesta säädetään	HetiL 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko

26-28 § tarkastusoikeus	Antamalla rekisteröidylle väärän tai harhaanjohtavan tiedon estää tai yrittää estää rekisteröityä käyttämästä hänelle kuuluvaa tarkastusoikeutta	RL 38:9 2 kohta Henkilörekisteririkos	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko – 1 v vankeutta
29 § tiedon korjaaminen	Laiminlyö noudattaa, mitä henkilörekisterissä olevan tiedon korjaamisesta säädetään	HetiL 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
30 § kielto-oikeus	Laiminlyö noudattaa, mitä rekisteröidyn kielto-oikeudesta säädetään	HetiL 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
32 ja 34 § tietojen suojaaminen ja hävittäminen	Rikkoo henkilötietojen suojaamisesta ja henkilörekisterin hävittämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä	HetiL 48.2 § 3 kohta henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
33 § vaitiolovelvollisuus	Ks. ko. rangaistussäännös	RL 38:1 salassapitorikos	Tahallisuus	Sakko – 1 v vankeutta
”	Ks. ko. rangaistussäännös	RL 38:2 salassapitorikkomus	Tahallisuus	Sakko

”	Ks. ko. rangaistussäännös	40:5.1 virkasalaisuuden rikkominen 40:5.2 tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen	Tahallisuus Tuottamus	Sakko – 2 v vankeutta Sakko – 6 kk vankeutta
”	Ks. ko. rangaistussäännös	Mahdollinen erityissäännös		Eryityssäännöksessä määritelty
36 § ilmoitusvelvollisuus	Laiminlyö noudattaa, mitä ilmoituksen tekemisestä tietosuojavaltuutetulle säädetään	HetiL 48 § 1 mom. 2 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
39 § tietosuojaviranomaisten tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus	Antaa tietosuojaviranomaiselle henkilötietojen käsittelyä koskevassa asiassa väärän tai harhaanjohtavan tiedon	HetiL 48.2 § 2 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
43 § tietosuojalautakunnan lupatoimivalta	Rikkoo tietosuojalautakunnan 43 §:n 3 momentin nojalla antamaa lainvoimaista määräystä	HetiL 48.2 § 4 kohta henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko

	Laiminlyö noudattaa, mitä tietojen käsittelystä säädetään	HetiL 48.2 § 1 kohta Henkilörekisteririkkomus	Tahallisuus tai törkeä tuottamus	Sakko
	Ks. ko. rangaistussäännös	RL 38:8 Tietomurto (myös yritys rangaistava)	Tahallisuus	Sakko – 1 v vankeutta

Rangaistavuuden lisäedellytyksenä **henkilörekisteririkkomuksen** osalta on, että **teko vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan.**

Henkilörekisteririkoksen osalta lisäedellytyksenä on, että **teko loukkaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttaa hänelle muuta vahinkoa tai olennaista haittaa.**

Esimerkki tuomioistuimen ratkaisusta:

Korkein oikeus on ratkaisussaan (3.7.1998 nro 2261) katsonut, että henkilötietojen luovuttaminen vastoin rekisteröidyn suostumusta muuhun käyttötarkoitukseen kuin siihen, mihin tiedot oli rekisteröity on tyyppillisesti yksityisyyden suojan perustavoitteiden vastaista. Kyse oli henkilötietojen luovuttamisesta suoramarkkinointia varten henkilöiden tietämättä ja vastoin nimenomaista kieltoa.